

Отримано: 12 листопада 2021 р.

Прорецензовано: 2 грудня 2021 р.

Прийнято до друку: 3 грудня 2021 р.

e-mail: seonolut@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2021-12(80)-30-33

Марченко В. В., Лоп'янецька Р. О. Прагматичний потенціал англомовних TED-лекцій на екологічну тематику та особливості його відтворення українською мовою. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 12(80). С. 30–33.

УДК: 811.111-26

Марченко Валентина Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Лоп'янецька Роксолана Олександрівна,
студентка 2 курсу магістратури,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПРАГМАТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АНГЛОМОВНИХ TED-ЛЕКЦІЙ НА ЕКОЛОГІЧНУ ТЕМАТИКУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Стаття присвячена опису прагматичного потенціалу англомовних TED-лекцій на екологічну тематику та аналізу збереження прагматичних особливостей таких виступів під час їх перекладу українською мовою. У статті розглянуто основні особливості TED-лекцій як публічного виступу. Описано мовні особливості творення прагматичного впливу, які проявляються на фонетичному, лексичному, граматичному та синтаксичному мовних рівнях. Фонетичні особливості розкрито через інтонаційний запис цитат з промов. Зазначено тенденцію вживання загальноновживаної та розмовної лексики, а також використання основних лексичних одиниць досліджуваних TED-лекцій – екологічних термінів. Розглянуто приклади граматичних особливостей промов, які слугують засобом творення прагматичного впливу та підсилення експресивності мовлення. Описано найчастіші синтаксичні конструкції та особливості їх вживання. Зазначено позамовні фактори, які є інструментами підсилення прагматичного впливу мовця на аудиторію. Проаналізовано приклади передачі прагматичного потенціалу TED-лекцій на екологічну тематику українською мовою.

Ключові слова: TED-talks, публічний виступ, прагматика, мовні особливості, позамовні особливості.

Valentyna Marchenko,
PhD Philology, Associate Professor,
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
Roksolana Lopianetska,
Master student,
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

PRAGMATIC POTENTIAL OF ENGLISH TED-TALKS ON ECOLOGICAL ISSUES AND ITS CONVEYING IN UKRAINIAN

TED has become one of the most popular platforms where speakers can share ideas worth spreading. Scientists and activists use this new kind of public speaking for sharing information about the ecological problems worldwide. Since TED-talks on ecological issues are very popular nowadays, linguists are devoting their research to the analysis of pragmatic peculiarities of such speeches and their influence on the listeners, as well as to the description of pragmatic potential transfer of TED-talks into Ukrainian. Pragmatic features of TED-talks on ecological issues can be analyzed through linguistic and extralinguistic features. Linguistic features can be described with the help of phonetics, lexicology, grammar, and syntax. In phonetics, intonation, and the components of rhythmic and melodic aspects of speech (tempo of the speech, pauses, rhythm, speech melody, stress, timbre, and pitch) play an important role in creating needed emotional atmosphere. Such phonetic features also help to attract listeners' attention. Lexical peculiarities of TED-talks on ecological issues are described through the usage of common lexical units and ecological terminology. Such grammatical features as the usage of pronouns and modal verbs help to create a bond between the speaker and the audience, as well as to strengthen the pragmatic effect of the speech. Syntactic features are described through the usage of complex and extended sentences, first conditionals, simple sentences, rhetorical sentences, and parallel constructions. Extralinguistic peculiarities of TED-talks on ecological issues include non-verbal means of communication, appearance of the speaker and visual materials. All these linguistic and extralinguistic features form the pragmatic potential of TED-talks that translators must save while translating such public speeches into Ukrainian.

Key words: TED-talks, public speaking, pragmatics, language features, extralinguistic features.

Публічне мовлення є особливою формою усного тексту, який використовують для розповсюдження інформації та здійснення впливу на аудиторію. Сьогодні одними з найпопулярніших типів публічних виступів стали TED-лекції, які змінили наше уявлення про публічне мовлення.

Унікальність TED-лекцій вбачається насамперед у їхньому потужному впливові на аудиторію, який досягається за рахунок успішного поєднання спікером мовних та позамовних засобів для досягнення мети виступу та донесення своєї основної ідеї до реципієнтів.

З огляду на це, метою статті є з'ясування специфіки прагматичного потенціалу англомовних TED-лекцій на екологічну тематику шляхом вивчення мовних та позамовних характеристик TED-лекцій та особливостей їх відтворення засобами української мови.

Дослідження прагматичного потенціалу TED-лекцій на екологічну тематику потребує аналізу мовних особливостей здійснення впливу на аудиторію, що реалізується на чотирьох мовних рівнях: фонетичному, лексичному, граматичному та синтаксичному.

Фонетичні особливості TED-лекцій на екологічну тематику слід розглядати у ракурсі синтаксичної фонетики, що вичає інтонаційну структуру мови [1, с. 88]. Прагматичний потенціал фонетичних особливостей TED-лекцій на екологічну тематику можна проаналізувати на прикладі цитат з виступів, записаних за допомогою інтонаційних символів:

Перелік інтонаційних символів

Символ	Тлумачення
	Коротка пауза
<u>water</u>	Інтонаційно виділене слово в реченні
water	Уповільнення мовлення, розтягування слів в порівнянні із звичним темпом мовлення спікера
↗	Висхідний тон
↘	Спадний тон
→	Пришвидшення темпу мовлення

– Ураховуючи індивідуальні особливості мовлення кожного спікера, інтонаційні записи окремих виступів є унікальними. Наприклад, мовлення Алекса Стеффена швидке та динамічне, однак такий темп мовлення не заважає йому інтонаційно виділяти головні слова в реченнях, чергуючи висхідні та спадні тони [10]: «→Picture a little ↘ **Earth**, circling around the ↘ **sun**. → You know, about a ↘ **million** years ↘ ago, a bunch of ↘ **monkeys** fell out of ↗ **trees**, got a little ↗ **clever**, harnessed ↗ **fire**, invented the ↘ **printing** ↗ **press**, made, → you know, ↘ **luggage** with ↗ **wheels** on it».

Варто зауважити, що швидкий темп мовлення тут більш ніж доречний, оскільки Алекс Стеффан намагається коротко окреслити історію людства на планеті у жартівливій формі. Такий підхід тільки підсилює прагматичний ефект сказаного та одразу привертає увагу аудиторії.

У свою чергу, Девід Седлак під час переліку використовує лише висхідний тон під час інтонаційного виділення основних слів. Кінець риторичного запитання також супроводжується висхідним тоном [8]:

«→↘ Now, when you look at the ↗ **water** that comes off of your ↗ **roof** and runs off of your ↗ **lawn** and flows down the ↗ **gutter**, you might say to yourself, "Do ↗ **I** | really | want → to ↗ **drink** that ↗ **stuff**?"».

Висхідні тони допомагають підсилити емоційне ставлення до описаного шляху, який проходить вода, яку ми вживаємо. Також спікер у своєму риторичному запитанні робить паузи, які посилюють експресивність та вагомість запитання.

Важливість інтонації яскраво демонструє Ромен Лакомб, який вдало використовує інтонаційне виділення слів під час порівняння. Спікер використовує візуальні матеріали під час свого виступу, тому він інтонаційно виділяє зміну кадрів, які демонструють різні дані щодо забруднення повітря [5]:

«→ So to ↗ **governments**, ↗ **air** ↘ **pollution** looks like ↘ **this**. But for the ↗ **rest** of us, ↗ **air** ↘ **quality** looks like ↗ **this**».

Ромен Лакомб також уповільнює свій темп мовлення у другій частині речення, що додає драматизму кардинальній зміні між даними. Таким чином, зазначені складові інтонації дозволяють спікерам TED-лекцій привертати увагу аудиторії, а також створювати потрібний прагматичний ефект та емоційну атмосферу виступу.

Лексичні особливості TED-лекцій на екологічну тематику формуються під впливом багатьох факторів, однак основним залишається орієнтованість на аудиторію як за її соціальним статусом, так і за її знаннями цієї галузі. Як зазначає Дж. Донован [3, с. 31], спікерам на TED-конференціях варто вживати зрозумілу та повсякденну мову без жаргону. При цьому куратор TED-talks К. Андерсон пояснює [2, с. 80], що спікерам не слід використовувати лексику, орієнтовану на знання дитини молодшого шкільного віку, адже у TED керуються висловлюванням Ейнштейна: «Усе слід робити настільки простим, наскільки це можливо, але не простішим».

Так, на сцені спікери використовують повсякденну розмовну англійську, що дозволяє створити ефект дружньої розмови. У проаналізованих TED-лекціях на екологічну тематику можна знайти приклади використання таких розмовних лексичних одиниць:

– «**Okay**, so far this is not going very well» [6];

– «**Now**, you might wonder, "**Come on**, how much could five percentage points of global electricity be?" **Well**, it turns out to be quite a bit»; «As I was leaving China, the engineer that brought Bill Gates there **kind of** pulled me aside, and he said, "**You know**, Michael, I appreciate your interest in all the different nuclear supply technologies, but there's this more basic issue, which is that there's just not enough global demand. **I mean**, we can crank out these machines on assembly lines, we do know how to make things cheap, but there's just not enough people that want them» [9].

Спікери не забувають і про слова-зв'язки, які допомагають їм логічно вибудовувати свої промови. Часто у TED-лекціях на екологічну тематику можна зустріти лексеми *and, also, however, but, generally, actually, fortunately, so, for example, because* тощо. Однак основними лексичними одиницями у досліджуваних TED-лекціях є, беззаперечно, терміни на екологічну тематику, адже вони відіграють важливу роль у донесенні інформації до аудиторії. Екологічні терміни у TED-лекціях виконують номінативну функцію, мають лексичні ознаки точності та однозначності, а також характеризуються високою інформативністю, оскільки одне слово або словосполучення може вживатись на позначення складного поняття чи процесу.

Отже, лексичні особливості TED-лекцій на екологічну тематику проявляються у використанні загальноживаної англійської мови, розмовних лексичних одиниць та термінів на екологічну тематику.

Грамматичні особливості здійснення прагматичного впливу на аудиторію проявляються насамперед через використання займенників:

– першої особи однини **I** (спікери розповідають реальні історії зі свого життя, описують свої емоції, виражають свою думку, впевненість, діляться знаннями і досвідом): «**I** find it ironic that we're doing so much, yet these areas are fairly unknown to science» [4]; «**When I** was in Cape Town earlier this year, **I** saw this electronic billboard on the freeway, indicating how much water the city had left» [7];

– першої особи множини **we**: «*As more countries which used to be more water rich are becoming water scarce, I say we don't need to reinvent the wheel. If we just look at what water-poor countries have done, the solutions are out there. Now it's really just up to all of us to take action*» [7].

Використання займенника першої особи множини допомагає спікерам налагодити контакт зі слухачами, ототожнити себе з ними та є важливим інструментом впливу, оскільки мовці під час своїх виступів намагаються вмотивувати слухачів боротися проти екологічних проблем нашої планети. Вони прямо говорять, що вирішення проблем залежить не від дій екологів та науковців, а від всіх нас.

Ще однією граматичною особливістю TED-лекцій на екологічну тематику є використання модальних дієслів **have to, can, should**. Модальні дієслова допомагають:

– підкреслити важливість висловлювання, спонукати до дії: «*So in order to put together a conservation plan for these unique, important corridors like the western Amazon and the Andes Amazon corridor, we **have to** start making geographically explicit plans now*» [4];

– підкреслити свої емоції, свої можливості: «*And if the water's still not clean enough to drink after it's been through this natural treatment process, the city **can** treat it again when they pump it back out of the groundwater aquifers before they deliver it to people to drink.*» [8];

– підсилити свою думку, рекомендуючи або наполягаючи на здійсненні певної дії: «*Let's accelerate the advanced nuclear programs. I think we **should** triple the amount of money we're spending on it*» [9].

Таким чином, описані граматичні особливості TED-лекцій на екологічну тематику є беззаперечним засобом творення прагматичного впливу на слухачів, адже вони підсилюють основні думки спікера та допомагають зблизитись із аудиторією.

Синтаксичні особливості. Оскільки TED-лекції на екологічну тематику є видом усного мовлення, спікери тяжіють до використання розгорнутих речень. Це також зумовлено необхідністю пояснення певних екологічних процесів, розповіді певної історії чи опису різних ситуацій: «*There's some risk that you'll actually make more waste, and most people think that if you're including that waste part of the process, it's just going to make the whole machine a lot more expensive, it's just adding another complicated step*» [9].

Окрім того спікери вживають умовні речення першого типу для:

– вираження реальної або ймовірної ситуації в теперішньому чи майбутньому: «*Here's a fog-catcher, which, if you live in a moist, jungle-like area, will distill water from the air that's clean and drinkable*» [10].

– вираження спонукання: «*If you are living in one of the places where the roughly half-billion unaccounted for mines are scattered, you can fling these seeds out into the field*» [10].

Спікери здебільшого використовують короткі речення для підсилення попереднього, розгорнутого, речення: «*They survived the extinction of the dinosaurs. They're badass*» [6].

Риторичні запитання є чудовим засобом впливу на аудиторію, оскільки вони ніби залучають слухачів до розмови, створюють атмосферу дискусії та закликають знайти відповіді на екологічні проблеми: «*And while nuclear kind of edges out coal, the thing is, people don't really fear coal in the same way they fear nuclear, which really operates on our unconscious. So what is it that we fear?*» [9]

Одним із експресивних засобів прагматичного впливу є використання повторів, що допомагає створити необхідний емоційний настрій аудиторії. Яскравим прикладом є промова Крістен Маргавер про коралові рифи [6]. Спікер використовує повтори для підкреслення плачевності ситуації, що безумовно викликає емоційну реакцію аудиторії: «*The first time I cried underwater was in 2008, the island of Curaçao, way down in the southern Caribbean.*»; «*When I saw this damage for the first time, stretching all the way down the reef, I sunk onto the sand in my scuba gear and I cried.*»; «*The second time I cried underwater was on the north shore of Curaçao, 2011*». Отже, основними синтаксичними засобами творення прагматичного впливу в TED-лекціях на екологічну тематику є розгорнуті речення, умовні речення першого типу, риторичні запитання та синтаксичні повтори.

Як зазначалося вище, успіх будь-якої публічної промови, зокрема TED-лекції, залежить також і від позамовних аспектів впливу на реципієнта. До **позамовних особливостей TED-лекцій** належать невербальні засоби спілкування, зовнішній вигляд спікера та візуальні матеріали.

Аналіз TED-лекцій на екологічну тематику засвідчив, що спікери активно послуговуються невербальними засобами комунікації, однак частотність використання є індивідуальною. Мова жестів може багато чого сказати аудиторії, адже люди сприймають сигнали невербальної комунікації на підсвідомому та інтуїтивному рівнях.

Не менш важливою є мова тіла. Спікери TED-лекцій на екологічну тематику завжди повернені до аудиторії, вони слідкують за виразом свого обличчя, синхронізуючи його з мовленнєвим повідомленням, та не переривають зоровий контакт з реципієнтами. Це дозволяє не лише утримувати, а й посилювати вплив на підсвідомість аудиторії, що є особливо важливим для донесення проблем екології та закликів до рішучих дій.

Щодо одягу спікера, який, на думку К. Анерсона [2, с. 161-163], може забезпечити зв'язок з аудиторією ще до початку самої промови, то зазначимо, що на TED-лекціях спікери надають перевагу повсякденному одягу. Це допомагає зблизитись з аудиторією та створити ефект невимушеного спілкування у колі знайомих. Іноді спікери одягають яскраві кольори, що дозволяє їм виділитися на сцені та прикувати погляди аудиторії.

Під час TED-лекцій спікери використовують різноманітні візуальні матеріали: фотографії, графіки та слайди презентації є невід'ємною частиною виступу. Спікер може десять хвилин описувати жахливий стан коралових рифів, але аудиторія навряд чи зможе зрозуміти всю трагічність ситуації. Однак, варто спікеру показати одне фото, і йому вдасться краще передати інформацію та вплинути на реципієнта. Також аудиторією краще сприймаються числа, що висвітлені на слайдах презентації, а не просто озвучені спікером. Ураховуючи вмотивованість спікерів залучити аудиторію до захисту навколишнього середовища, візуальні матеріали слугують додатковим способом привернення та утримання уваги реципієнтів, підтримку динамічності виступу та є підтвердженням їхніх слів.

Передача прагматичного потенціалу TED-лекцій українською мовою. Ураховуючи описані прагматичні особливості TED-лекцій на екологічну тематику, стає зрозуміло, що перекладачам вкрай важливо зберегти їхній прагматичний потенціал. Під час перекладу TED-лекцій на екологічну тематику перекладачі насамперед стикаються з пояснювальними реченнями:

«I would feed my bacteria polyethylene terephthalate, or PET plastic. PET plastic is the most widely produced plastic in the world. It's used in all sorts of food and drink containers, with the most notorious example being plastic water bottles, of which we humans currently go through at a rate of one million per minute» – «Я згодовувала моїм бактеріям поліетилентерефталат, або ПЕТ. ПЕТ – найбільш широко розповсюджений пластик у світі. Він використовується для різноманітної тари для їжі та напоїв. Найбільш відомий приклад – пластикові пляшки для води, яких ми, люди, викидаємо один мільйон штук за хвилину» [11].

У представленому прикладі перекладач вдається до дослівного перекладу, намагаючись зберегти кожен деталь сказаного. Важливими одиницями тут виступають терміни, адже перекладачу потрібно вірно перекласти їх задля точної передачі інформації. Перекладач використовує українські термінологічні відповідники, що зберігає пояснення мовця. Також перекладач використовує трансформацію членування речень, що не порушує закладений прагматичний потенціал.

Також варто зауважити, що спікери нерідко розповідають історії з власного життя, зберігаючи під час своєї оповіді діалоги з цієї ситуації: *«They went through the whole presentation, they got to the timeline, and they said, "We're going to have a thorium molten salt reactor ready for sale to the world by 2040." And I was like, "What?"»* [9].

Тут важливо зберегти опис діалогу, інакше буде втрачена прагматична особливість цієї розповіді. Перекладач знову використовує дослівний переклад, зберігаючи пряму мову: *«Вони показали всю презентацію, у них закінчувався час і вони повідомили: «У нас буде торієвий реактор, що працює на розплавах солей, готовий для світового ринку до 2040 року.» Я лише спромігся сказати: «Що?»»* [9].

Спікери TED-лекцій на екологічну тематику тяжіють до використання коротких однослівних речень (*Right?*, *OK?*). Такі розмовні елементи використовуються для підтримання зв'язку з аудиторією та створення ефекту діалогу: *«The idea behind leapfrogging is that if you are a person, or a country, who is stuck in a situation where you don't have the tools and technologies that you need, there's no reason for you to invest in last generation's technologies. Right?»* [10].

Перекладач зберігає риторичне запитання, однак використовує трансформацію об'єднання речень: *«Суть обхідних маневрів наступна – якщо людина, або країна, знаходяться у безвихідній ситуації, при якій у них немає необхідних інструментів чи технологій, то їй немає смислу інвестувати кошти у технології минулого покоління, правда?»* [10].

Загалом, переклади проаналізованих промов засвідчують факт збереження прагматичного потенціалу TED-лекцій під час їх перекладу українською мовою.

Викладене засвідчує, що TED-лекції є унікальним видом публічних виступів, оскільки мають особливий формат та структуру викладу інформації, а вдале поєднання мовних та позамовних засобів дозволяє посилити вплив на аудиторію для поширення найрізноманітніших ідей. Відповідно, TED-лекції є невичерпним джерелом для вивчення інтегрованого функціонування мовних та позамовних засобів, а також їхнього відтворення при перекладі, що, на нашу думку, становить перспективу подальших досліджень.

Література:

1. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Том 1: А – Й. Донецьк : ДонНУ, 2012. 401 с.
2. Anderson C. TED talks: the official TED guide to public speaking. Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2016. 268 p.
3. Donovan J. How to deliver a TED talk: Secrets of the world's most inspiring presentations. Lexington, KY: CreateSpace, 2012. 112 p.

Джерела ілюстративного матеріалу:

4. Asner G. Ecology from the air. TEDGlobal, 2013. URL: https://www.ted.com/talks/greg_asner_ecology_from_the_air (дата звернення: 01.10.2021).
5. Lacombe R. A personal air-quality tracker that lets you know what you're breathing. TED, 2018. URL: https://www.ted.com/talks/romain_lacombe_a_personal_air_quality_tracker_that_lets_you_know_what_you_re_breathing (дата звернення: 01.10.2021).
6. Marhaver K. Why I still have hope for the coral reefs. TED, 2017. URL: https://www.ted.com/talks/kristen_marhaver_why_i_still_have_hope_for_coral_reefs (дата звернення: 01.10.2021).
7. Mazahreh L. 3 thoughtful ways to conserve water. TED@BCG Milan, 2017. URL: https://www.ted.com/talks/ana_mazahreh_3_thoughtful_ways_to_conserve_water (дата звернення: 01.10.2021).
8. Sedlak D. 4 ways we can avoid a catastrophic drought. TEDxMarin, 2015. URL: https://www.ted.com/talks/david_sedlak_4_ways_we_can_avoid_a_catastrophic_drought (дата звернення: 01.10.2021).
9. Shellenberger M. How fear of nuclear power is hurting the environment. TEDSummit, 2016. URL: https://www.ted.com/talks/michael_shellenberger_how_fear_of_nuclear_power_is_hurting_the_environment (дата звернення: 01.10.2021).
10. Steffen A. The route to a sustainable future. TEDGlobal, 2005. URL: https://www.ted.com/talks/alex_steffen_the_route_to_a_sustainable_future (дата звернення: 01.10.2021).
11. Vague M. These bacteria eat plastic. TEDxMtHood, 2018. URL: https://www.ted.com/talks/morgan_vague_these_bacteria_eat_plastic (дата звернення: 01.10.2021).